

ZAMONAVIY TA'LIMDA ERTAKLARNING O'RNI

Xusanova Sadoqat
Namangan Davlat Pedagogika Instituti
Maktabgacha ta'lim yonalish talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola hozirgi kunda zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimida ertakning o'rni qay darajada muhurligi hamda u yordamida qanday yutuqlarga erishishimiz va u bo'lmasa qanday yo'qotishlar bo'lishi haqida aytib o'tilgan. Kelajagimizni o'z qo'liga ola biladigan va vatanparvarlik ruhida kamol topadigan, dunyoqarashi teran va iqtidorli xalqiga foydasi tegadigan yosh avlodni tarbiyalash haqida.

Kalit so'zlar. Ertak, zamonaviy ta'lim, texnika, dunyoqarash, ekologiya, orzu, kelajak, internet.

Kirish. Zamonaviy ta'limimizda ertaklar bilan boshlang'ich, ya'ni maktabgacha yoshdagi bo'lgan bolalarni o'qitish bu kelajagimiz uchun muhim va mustahkam poydevor vazifasini o'taydi. Zero, yoshligidan ertak eshitib ulg'aygan bolaning, so'z boyligi, dunyoqarashi, fikrlashi va intiluvchanligi boshqa bolalarga nisbatan ancha boy. Ertaklar bolalarga orzu va umid qilishni juda nafis tarzda o'rgatadi, shu sababdan maktabgacha bo'lgan davlat tashkilotlarida hamda nodavlat tashkilotlarida ertak yordamida tarbiyani ilgari sursak bolalarimiz kelajakda misli ko'rilmagan yutuqlarga erishishlari mumkin bo'ladi.

Bugun biz texnika asrida yashayapmiz. "Samalyot, raketa nima ekanligini yaxshi bilasiz, hatto havoda uchadigan samalyotning kichik nusxasining yasab beraman desangiz men ishonaman. Sababi ommaviy axborot vositalarida, ya'ni internet, gazeta va jurnallarda ularni qanday yasalishi ko'rsatilgan. Hech o'ylab ko'rganmisiz bu narsalarni yaratgan olimlar, ular haqida ma'lumotni yoki ilk taassurotni qayerdan olishgan?.."

Ushbu sirni, sizlarga ochsam o'sha olimlar ko'pgina kashfiyotlariga asos bo'lgan g'oyalarni aynan xalq ertaklaridan olishgan!. Bunga dalil isbotlardan biri «Uchar gilamdir». Axir uchar texnik vositalar xaqidagi tushunchani paydo bo'lmasdan turib, juda qadimda insonlar osmonga parvoz qilish haqida o'ylay boshlashgan.

Ertaklar qadimda yashagan ajdodlarimizning umid va armonlari, degan misralar bu qatorlarimizga yana bir dalil tarzida olsak bo'ladi.

Ertaklar yaxshilikka yetaklar, ha albatta, bu gaplarda jon bor, haqiqatdan ham ular bizga yaxshilik tomonida xizmat qiladilar. Bolalar dunyoqarashini, so'z boyligini oshiradi shu bilan birgalikda ekologiya va atrof muhitni asrash, egri va to'g'rini ajratish, fikr yuritish, taqqoslash, oq va qorani ajratishni va shunga o'xshash bir qancha foydali ma'lumotlar bilan bolalarimiz tarbiyasiga yaxshi ta'sir ko'rsatadi, bu sanab o'tilgan hislatlar faqatgina dengizdan bir tomchi xolos. Ertaklar bolalar o'y-xayollari bilan bog'liq, shu sababdan ertaklar yordamida berilgan tarbiya, bolaning qon-qoniga singib ketadi. Ertak o'qib berish, bolaning ilk kunlaridan boshlansa, bolada atrof muhitiga qiziqish ortadi, izlanuvchan va bilimga chanqoq bolib voyaga yetadi, shu bilan birga biz farzandlarimizni hayotini zaharlanishdan oldini olgan bo'lamiz.

Zaharlanish deb nimani nazarda tutiladi? Bugungi kunda ko'p joylarda bolalarga ertak kitob o'rniga uyaliy aloqa qurilmalari berib, farzandimizni mana shu texnikaga mahbus qilib bog'lab beryabmiz. Qanday achinari o'z kelajagimiz bo'lgan bolalarimizni o'zimiz zaharlayotgan bo'lsak, bunday bolalar o'z fikriga va dunyoqarashiga ega bo'lmagan yigit va qiz bo'lib voyaga yetadilar. To'g'ri uyaliy aloqalar, texnika va internet hayotimizga kirib kelgandan buyon ko'p o'zgarishlar bo'ldi, foydali taraflari ham talaygina lekin bu, men va sizni kundalik hayotimizda kerak bo'layotgan bu buyumlar, jaji farzandlarimizni hayollarini zaharlab kelmoqda. Aqlini taniy boshlagan ilk kunlaridan bolalarimizga, atrof muhit bilan tanishtirish va odob axloqni o'rgatish, u bilan birga o'ynash vaqt o'tkazish o'rniga unga uyali aloqalarni

qo'liga tutqazib qo'yamoqdamiz, natijada esa bolalar injiq, quloqsiz va real hayotga qiziqishlari so'nib bormoqda.

Bugungi kunda MTTlarda turli zamonaviy metodlardan foydalanishadi, ular bolalarni kompleks rivojlantirishga yo'naltirilgan. Bolalar tez-tez beradigan nega? Nima uchun? Qanday? Degan savollarga ertaklar orqali javob berilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi, sababi ertak bu bola tili, va biz ularga o'zlarining tilida ularni ruhiyatlariga ta'sir ko'rsatmagan holda javob beramiz.

Mazkur metod samarali natija beradi, sababi bolalar taqlid qilishga juda usta bo'lishadi va o'zlari eshitgan yoki ko'rgan yaxshi personaj yoki insonlarga taqlid qilib ularga o'xshashga harakat qiladilar. Jumladan, «Sichqon va qalam» ertagi, ushbu ertak soddaligi va yorqin xarakterlari o'ziga jalb qiladi, ulardan biri yaxshilikni, ikkinchisi yomonlikni o'zida mujassam etadi, bolalarni fikrlashga va rasm chizishga, diqqat bilan tinglashga, narsalarni anglashga, hamdardlikka va yovuzlikka qarshi turishga o'rgatadi. «Ur toqmoq» ertagi adolatsizlik, inso'fzizlik, zulm va zo'rlik kabi yomon illatlar haqida bolalarda tushuncha uyg'otadi. «Bulbul» ushbu ertak G.H.Andersen qalamiga mansub bo'lib u bolalarga oliyjanoblik, mehribonlik, hamdardlikga o'rgatadi va qiziqishni orttiradi.[1] Ko'rib turganimizdek, bunday ertaklarda bolalar bilim va ko'nikmalarni oson o'zlashtiradilar. Oydinlik kiritish maqsadida bu metod yordamida qanday vazifalarni amalga oshirishimiz mumkinligini sanab o'taman.

Demak bu metod bizga quyidagi vazifalarni amalga oshirishni ta'minlaydi.

- Bolalarda to'g'ri va ifodali nutqini rivojlantirish.
- Sog'lom turmush tarzini shakllantirish, sog'lom va to'g'ri ovqatlanish.
- Atrof-olam, tabiat va san'at bilan tanishtirish.
- Ijodiy qobiliyat, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish.
- Bolalarni aqliy va axloqiy tarbiyalash.
- Bolalar o'rtasidagi nizoli vaziyatlarni o'zaro hamkorlida yechish.

Yana shuni aytishimiz mumkinki ertaklar yordamida bolalar uchun muloqot muhiti yaraladi va bola o'zini har doimgidan ko'proq hotirjam sezadi, va tengdoshlari bilan birgalikda muloqot qilishga tortinmaydi. Bu esa kelajakda jamiyat bilan birga uyg'unlashib ketish ehtimolini oshiradi bolada o'ziga bo'lgan ishonch tuyg'usi ortadi.

Mamlakatimiz kelajagi bo'lmish yoshlarimizni Har tomonlama yetuk, bilimli, salohiyatli shaxs va komil inson sifatida tarbiyalash o'zimizning qo'limizda ekanligi yaqol ko'rinib turibti, shu sababdan barchamiz birlashgan holda bolalarga ilk kunlaridan uyali aloqa emas balki ranglarga boy rasmlarga boy ertak kitob beraylik, ularning bolalarga xos dunyoqarashini sindirmay yanada rivojlantiraylik va yurtimiz kelajagi bo'lgan yosh avlodlarimizni qo'llaridan tutib ezgulik tomon yo'naltiraylik.

Xulosa va Takliflar. Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, yurtimizdagi bolalar tarbiyasida ertakning o'rnini juda katta. Bir shaxs oddiy inson bo'lib emas jamiyatimizga, avvalambor esa o'ziga oilasiga foydasi tegadigan inson bo'lib kamol topishda ertaklarning o'rnini almashib bo'lmas darajada beqiyosdir, sababi ertaklar bir shaxsning dunyoqarashini tubdan o'zgartirib yuboradigan darajada kuchga ega va bu kuchni asrlar davomida avlodan-avlodlarga meros qilib berib kelmoqda. Shu sababdan ham ertaklarning o'rnini bo'lakcha bo'lib, u qoldirgan bo'shliq bo'shligicha qo'lib ketmoqda, bu bo'shliqni to'ldirish yoki bo'shligicha qoldirish esa o'zimizni qo'limizda.

Ertak bu tarbiyaning nafis ko'rinishi, hissiyotlarga, hayajonlarga boy bolalar olami va biz bolalardan uni tortib olib uning o'rniga aqlini taniy boshlagan ilk kunlaridan texnikalarga almashtira olmaymiz.

Hozirgi kunda yurtimizdagi barcha davlat va nodavlat Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida alohida ertakchi ishchi o'rnini yaratish. Ertakchining vazifasi bolalarni o'zbek xalq ertaklari va jahon xalq ertaklarini barchasi bilan yaqindan tanishtirish, uning ma'nosini, mazmunini

tushuntirish, dunyoga teran nigoh bilan qarashni, orzu qilishni, fikrini ravon va ifodali tarzda bayon qilishni o'rgatishdan iborat bo'ladi. Ertakching tarbiyachidan farqi, tarbiyachi ko'p mashg'ulotlardan dars o'tadi, bolalar o'z tarbiyachisini har kuni kun davomida korgani sababli bolalarda zerikkish paydo bo'lib xarxasha qilish boshlanadi, bu esa tarbiyachining jismoniy zo'riqishiga olib keladi, bolalar biror bir narsadan tez zerikkishini bilamiz, shu sabab ertakchi bolalar bilan bir kunda bir marotaba bitta, yoki ikkita ertakni o'qib uning mohiyatini tushuntirib bersa bolalarda yanada qiziqish ortadi, dunyoqarashi kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ahmedov S. va boshqalar. Adabiyot: umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinfi uchun darslik – T.: "Sharq". –Toshkent. 2015. –B.118
2. Maktabgacha ta'lim jurnali 04/21. 12-bet
3. Zamonaviy ta'lim jurnali 02/22. 11/21.
4. Jon Kexo, Nensi Fisher «Bolalar taffakur qudrati»